148039 ـ چگونه عید را جشن بگیریم؟

سوال

امیدوارم دربارۀ چگونگی جشن گرفتن عید همراه با خانواده به من توضیح دهید (با کمال احترام نیازی نیست توصیه‌هایی مانند اینکه: مرتکب کارهای حرام مانند رفتن به اماکن مختلط و سینماها و... را ذکر کنید، چرا که هیچ یک از این کارها را انجام نمی‌دهیم) آیا می‌توانید مثال‌هایی دربارۀ اینکه عید مومنان به چه صورت است ارائه دهید؟ چه کارهایی است که می‌توانند در آن شرکت کنند؟ و آیا برای زن و شوهر جایز است که با هم بیرون بروند و غذایی خوشمزه را در جایی با هم بخورند؟ علمای دین چطور عید را جشن می‌گیرند؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

روزهای عید، ایام شادی و سرور است و عبادات و آدابی نیز مخصوص این روزها قرار داده شده، از جمله:

۱ـ غسل کردن:

این از برخی از اصحاب ثابت شده است. مردی از علی ـ رضی الله عنه ـ دربارۀ غسل پرسید؛ ایشان گفتند: اگر خواستی هر روز غسل کن. گفت: نه، منظورم غسلی است که غسل است (یعنی غسل شرعی). فرمود: روز جمعه و روز عرفه و روز [عید] قربان و روز [عید] فطر.

به روایت شافعی در مسند وی (۳۸۵). آلبانی در إرواء الغلیل (۱/ ۱۷۶) نیز آن را صحیح دانسته است.

۲ـ پوشیدن لباس نو به قصد زیبایی.

از عبدالله بن عمر ـ رضی الله عنهما ـ روایت است که عمر ـ رضی الله عنه ـ جُبه‌ای از استبرق (حریر ضخیم) را که در بازار فروخته می‌شد گرفت و برای پیامبر ـ صلی الله علیه و سلم ـ آورد و گفت: ای رسول خدا، این را بخر تا در روز عید و برای دیدار با فرستادگان خود را زینت دهی. رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمود: این لباس کسی است که بهره و نصیبی [در آخرت] ندارد به روایت بخاری (۹۰۶) و مسلم (۲۰۶۸)

بخاری این روایت را در بابی تحت نام بابی دربارۀ دو عید و زیباپوشی در آن‌ها آورده است.

ابن قدامه ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

این نشان می‌دهد که زینت در اینگونه مواقع نزد آنان معروف بوده است.

المغنی (۲/ ۳۷۹).

ابن رجب حنبلی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

این حدیث دال بر زیباپوشی در عید است و اینکه چنین چیزی نزد آنان رایج بوده است.

فتح الباری ابن رجب (۶/ ۶۷).

شوکانی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

وجه استدلال به این حدیث بر مشروعیت لباس زیبا پوشیدن در عید، تقریر و تایید پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ بر کار عمر برای اصل زیبا پوشیدن در عید است و انکار ایشان تنها محدود به کسی است که آن نوع لباس را که از جنس حریر است بپوشد.

نیل الأوطار (۳/ ۲۸۴).

و مردم از دوران صحابه ـ رضی الله عنهم ـ تاکنون بر همین شیوه عمل کرده‌اند.

ابن رجب حنبلی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

بیهقی با سند صحیح از نافع روایت کرده که ابن عمر در اعیاد بهترین لباسش را می‌پوشید.

وی همچنین می‌گوید:

این خوش‌پوشی در عید هم برای کسی است که برای نماز از خانه بیرون می‌رود هم برای آنکه در خانه نشسته، حتی برای زنان و کودکان.

فتح الباری ابن رجب (۶/ ۶۸ ـ ۷۲).

برخی از علما گفته‌اند: کسی که در اعتکاف است برای عید [فطر] با لباس اعتکافش خارج می‌شود، اما این قولی مرجوح (ناصحیح) است.

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

سنت این است که در عید لباس زیبا بپوشد، چه معتکف باشد چه غیر معتکف.

أسئلة وأجوبة في صلاة العيدين (١٠).

٣ـ خوش‌بویی با بهترین عطر.

از ابن عمر ـ رضی الله عنهما ـ نقل است که ایشان در روز عید فطر از خوشبویی استفاده می‌کردند، چنانکه در أحكام العيدين فریابی (٨٣) آمده است.

ابن رجب حنبلی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

مالک می‌گوید: از علما شنیدم که زینت و خوش‌بویی را در هر عیدی مستحب می‌دانند.

شافعی نیز آن را مستحب دانسته است.

فتح الباری ابن رجب (٦/ ٦٨).

این خوش‌بویی و آرایش و خوشپوشی در مورد زنان مربوط به خانه و در برابر همسر و محارمشان است.

در الموسوعة الفقهية (٣١/ ١١٦) آمده است:

در زیباپوشی و پاکی و خوش‌بویی و از بین بردن ناپاکی‌ها هم کسی که برای نماز بیرون می‌رود و هم آنکه در خانه نشسته برابرند؛ زیرا این روز زینت است پس با هم برابرند و این دربارۀ غیر زنان است.

اما در مورد زنان اگر از خانه بیرون رفتند چنین است که نباید لباس زینت بپوشیند بلکه از ترس آنکه دیگران را به فتنه نیاندازند باید لباسی بدون زینت به تن کنند و از عطر استفاده نکنند. همینطور زنان کهنسال و زنانی که ظاهر جذاب ندارند همین حکم را دارند و نباید با مردان اختلاط کنند بلکه از آنان به دور باشند.

٤- تکبیر.

گفتن تکبیر در عید فطر از هنگام دیدن هلال عید سنت است، به دلیل این سخن الله تعالی که:

وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [بقره: ١٨٥]

(تا شماره [معین] را تکمیل کنید و الله را به پاس آنکه هدایتتان کرده است تکبیر گویید و باشد که شکرگزاری کنید).

و تکمیل این عدد مشخص با پایان یافتن روزه و پایانش به هنگام بیرون آمدن امام برای خطبه است.

در عید قربان تکبیر [مقید] از صبح روز عرفه آغاز و تا پایان ایام تشریق یعنی سیزدهم ذی الحجه ادامه دارد.

۵- دید و بازدید.

دید و بازدید از اقوام و خویشاوندان و همسایگان و دوستان در روز عید اشکالی ندارد و مردم در اعیاد عادت به دید و بازدید دارند.

گفته‌اند حکمت از تغییر دادن راه برگشت به خانه پس از نماز عید همین است.

بیشتر علما رفتن به نماز عید از یک راه و برگشتن از نماز عید از راه دیگری را مستحب دانسته‌اند. از جابر بن عبدالله ـ رضی الله عنهما ـ روایت است که گفت: هرگاه روز عید بود پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ راه دیگری [را برای بازگشت از نماز] برمی‌گزید. به روایت بخاری (۹۴۳).

حافظ ابن حجر ـ رحمه الله ـ دربارهٔ حکمت‌های این کار می‌گوید:

گفته‌اند: برای آنکه نزدیکان زنده و مرده‌اش را زیارت کند و گفته‌اند: برای آنکه صلهٔ رحم را به جای آورد.

فتح الباری (۲/ ۴۷۳).

۶- تبریک گفتن:

که این تبریک گفتن با هر لفظ مباحی جایز است، و بهترینش تقبل الله منا ومنکم است زیرا این لفظ از صحابه ـ رضی الله عنهم ـ نقل شده است.

از جبیر بن نفیر روایت است که گفت: اصحاب پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ وقتی در روز عید به هم می‌رسیدند به یکدیگر می‌گفتند: تقبل الله منا ومنک. حافظ ابن حجر در فتح الباری (۲/ ۵۱۷) سند آن را صحیح دانسته است.

تقبل الله منا ومنک، یعنی: الله از من و شما بپذیرد.

از امام مالک ـ رحمه الله ـ پرسیدند: آیا برای شخص مکروه است که وقتی از نماز عید فارغ شد به برادرش بگوید: تقبل الله منا و منک وغفر الله لنا ولک و برادرش هم به همان صورت پاسخش را بدهد؟ گفت: خیر، مکروه نیست.

المنتقى شرح الموطأ (۱/ ۳۲۲).

شیخ الاسلام ابن تیمیه ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

تبریک روز عید [مانند آنکه] پس از پایان نماز عید به یکدیگر بگویند: تقبل الله منا ومنكم و أحاله الله عليك (الله آن را برای شما تکرار کند) و مانند آن از گروهی از صحابه روایت شده که انجامش می‌دادند و امام احمد و دیگران به آن اجازه داده‌اند اما امام احمد می‌گوید: من نخست به کسی چنین نمی‌گویم اما اگر او نخست به من گفت پاسخش را می‌دهم؛ زیرا پاسخ تحیت (سلام و تبریک و...) واجب است.

اما آغاز تبریک سنتی نیست که به آن امر شده باشیم و از آن نهی هم نشده‌ایم پس هرکه انجامش دهد الگویی دارد و هر که انجامش ندهد نیز الگویی دارد.

مجموع الفتاوی (۲۴/ ۲۵۳).

۷ـ فراخی در غذا و نوشیدنی.

اشکالی ندارد که در این روز غذا و نوشیدنی بسیار فراهم سازد چه در خانه یا در رستوران و خارج از خانه اما نباید در رستورانی باشد که در آن نوشیدنی الکلی سرو می‌شود و نه در رستورانی که در آن موسیقی پخش می‌شود.

شاید برای برخی سرزمین‌ها بهتر آن باشد که به همراه خانواده به یک گردش در خارج از شهر بروند تا از جاهایی که مردان و زنان به شکل نامناسبی به هم نزدیک می‌شوند یا کارهای خلاف شرع رخ می‌دهد دوری کنند.

از نُبَیشه هذلی ـ رضی الله عنه ـ روایت است که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: ایام تشریق، روزهای خوردن و نوشیدن و ذکر الله است به روایت مسلم (۱۱۴۱).

۸ـ شادی و سرگرمی مباح.

همینطور اشکالی ندارد که خانواده را به گردش در خشکی یا دریا ببرد یا به دیدن اماکن زیبا یا شهر بازی ببرد چنانکه گوش دادن به اناشید بدون موسیقی نیز اشکالی ندارد.

از عائشه ـ رضی الله عنها ـ روایت است که گفت: رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در حالی نزد من آمد که دو دخترک در حال خواندن ترانه‌ای دربارهٔ روز جنگ بُعاث بودند پس بر رختخوابشان دراز کشید و رویش را از آنان برگرداند، ابوبکر صدیق وارد شد و مرا نهیب زد و گفت: مِزمار شیطان نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم؟ پس رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ به او رو کرد و فرمود: بگذارشان پس همینکه حواسش به جای دیگر شد به آن دو اشاره‌ای کردم و بیرون رفتند و آن روز

عید بود و سیاهان با سپر و نیزه بازی می‌کردند، [یادم نمی‌آید] آیا از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ خواستم یا خودشان از من پرسیدند که: آیا دوست داری نگاه کنی؟ گفتم: بله. پس مرا به پشت خود بلند کرد به شکلی که گونه‌ام بر گونهٔ او بود و ایشان می‌گفت: ادامه دهید ای فرزندان ارفده تا آنکه خسته شدم فرمود: کافی است؟ گفتم بله. فرمود: پس برو به روایت بخاری (۹۰۷) و مسلم (۸۲۹).

و در روایتی از عائشه ـ رضی الله عنها ـ آمده که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ آن روز به من گفت: تا یهودیان بدانند که در دین ما گشایش است، من با [دین] حنیفیت آسان مبعوث شده‌ام مسند احمد (۵۰/ ۳۶۶) محققان این روایت را حسن دانسته‌اند و آلبانی در السلسلة الصحيحة (۴/ ۴۴۳) سندش را خوب دانسته است.

نووی این باب را تحت عنوان باب رخصت برای بازی بدون گناه در ایام عید آورده است.

حافظ ابن حجر ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

از جمله فوائد و نکات این حدیث: مشروعیت گشایش بر خانواده در ایام عید با انواع کارهایی است که به شادی آنان و راحت شدن بدن از سختی‌های عبادت منجر می‌شود و اینکه رویگردانی از آن بهتر است.

و همچنین اینکه اظهار شادی در اعیاد از شعائر دین است.

(فتح الباری: ۲/ ۵۱۴)

شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

همینطور در این عید مردم به یکدیگر هدیه می‌دهند به این صورت که غذا می‌پزند و همدیگر را دعوت می‌کنند و یکجا می‌شوند و شادی می‌کنند و این عادتی است که اشکالی ندارد؛ زیرا این ایامِ عید است و حتی ابوبکر صدیق وقتی وارد خانهٔ پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ شدند... (سپس حدیث سابق را ذکر کردند).

که این نشان می‌دهد که شرع ـ ولله الحمد ـ از روی آسانگیری بر بندگان، مقداری از شادی و سرور را برای آنان در روزهای عید اجازه داده است.

(مجموع فتاوى الشيخ العثيمين: ۱۶/ ۲۷۶).

و در الموسوعة الفقهية (۱۴/ ۱۶۶) آمده است:

«مشروعیت گشایش بر خانواده در ایام عید با انواع اسبابی که به شادی آنان و رهایی بدن از خستگی عبادت منجر شود

مورد تاکید است، همچنین اظهار شادی در اعیاد از شعائر این دین است و بازی و شادی در ایام عید مباح است، چه در مسجد و چه در جاهای دیگر اگر مانند چیزی باشد که در حدیث عائشه ـ رضی الله عنها ـ دربارۀ بازی حبشیان با سلاح آمده است».

در پاسخ به سوال شمارۀ (36856) برخی از اشتباهاتی که در عید رخ می‌دهد را بیان کرده‌ایم.

از الله متعال خواهانیم از ما و شما اعمال نیک ما را بپذیرد و ما و شما را به آنچه برای دین و دنیایمان بهتر است هدایت کند.

والله اعلم